

80erne og 90erne og antyder betydningen af den første fase for den efterfølgende udvikling.

Bogen rummer stof nok til en stribe faglige (og politisk-ideologiske?) kontroverser. Forfatterens argumentation til støtte for en venstrefløjshabilitering af Pio er meget nuanceret, men kan netop derfor tjene til at intensivere debatten om bevægelsens »oprindelige« karakter som revolutionær eller reformistisk. Omperiodiseringen (dvs. udvidelsen af »forhistorien« til at dække Pio og 70erne) kan have flere gode grunde, skønt forfatteren ikke anfører nogen direkte. Måske er begrebet forhistorie i det hele taget uheldigt, da det blokerer for en opfattelse af udviklingen som en serie overlappende faser, en tilgang som i højere grad lægger op til analyser af kontinuitet og brud, ikke mindst med hensyn til den politiske mobilisering. Nogle vil måske finde forfatterens teoretiske tilgang for fleksibel, mens andre begribeligvis vil mene, at det ikke er rimeligt at måle arbejdernes og ledernes bevidsthed og teoretiske indsigt i forhold til Marx, hvilket iøvrigt – og vistnok noget overflødt – hyppigt kommer til udtryk i teoretisk moraliserende tilføjelser. Men hvis bogen giver anledning til kontrovers på disse og andre områder, er det forfatterens klare fortjeneste at have leveret et solidt grundlag for en mere kvalificeret og frugtbar debat.

Michael Wolfe

NYESTE TID

PETER HEINACHER: Der Aufstieg der NSDAP im Stadt- und Landkreis Flensburg (1919–1933). 1. Textband, 381 s. 2. Anmerkungs- und Dokumentenband, 264 s. + 41 fotoplancher. Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte e. V. Nr. 38. Flensburg, 1986.

Som Heinacher selv fastlår, har mængden af litteratur om nazismens fremvækst og »Det tredje Rige« efterhånden nået et næsten uoverskueligt omfang. Ikke mindst på regionalt og lokalt plan er der dog stadig udforskede områder, således det af Heinacher behandlede. I indledningen redegøres omhyggeligt for den eksisterende forskning på området. NSDAP's overraskende styrke ved valgene i Slesvig-Holsten i begyndelsen af 30'erne vakte tidligt historikernes – og sociologernes – interesse, men efter Stoltenbergs og Heberles banebrydende arbejder fra begyndelsen af 60'erne var der i en årrække meget stille om dette afsnit af Slesvig-Holstens nyere historie. Dette er nu ikke længere tilfældet, som det meget klart også fremgår af Heinachers meget omfattende litteraturoversigt.

Med sin dissertation har han villet undersøge nazismens fremvækst i Flensburg by og landkreds på baggrund af den særlige situation i dette område. Allerede før 1. Verdenskrig havde et »völkisch«-antisemitisk parti her opnået bemærkelsesværdige resultater ved rigsdagsvalgene, og afstemningskampen 1918–1920 prægede tillige den politiske bevidsthedsdannelse i stærkt national retning. Herudover fremhæver Heinacher, at netop Flensburg og omegn var særlig hårdt ramt af den tilspidsede økonomiske situation i Tyskland efter 1921. Ikke desto mindre konstaterer han, at nazisternes gennembrud skete senere end i andre dele af

provinsen, bl.a. fordi en række førende – vel nationalt indstillede, men ikke-nazistiske – personligheder både i byen og i landkredsen udøvede en afgørende indflydelse på de borgerlige vælgers politiske indstilling. Også den sociale struktur hæmmede nazismens fremvækst, hvilket demonstreres meget overbevisende.

Afgørende for NSDAP's gennembrud var under alle omstændigheder den økonomiske krise efter 1929. I Flensborg by stod partiet længe svagt. Arbejderne støttede traditionelt SPD eller KPD, og blandt de borgerlige vælgere svækkedes dets muligheder af indre stridigheder og diverse skandaler. Ikke desto mindre lykkedes det nazisterne ved rigsdagsvalget i juli 1932 at opnå 45,6% i Flensborg og i landkredsen sågar 70,1% af stemmerne. Udover de generelt for hele Slesvig-Holsten gældende årsager til denne overvældende valgsejr fremhæver Heinacher Nordslesvigs afståelse i 1920 og i forlængelse heraf et vist modsætningsforhold mellem Berlin og den fjerne grænseregion, som igen og igen kom til udtryk i protestvælgeradfærd.

Afgørende var befolkningens manglende kritiske sans over for ekstremistiske paroler; vælgeradfærdsundersøgelsen demonstrerer tydeligt, at kun få borgerlige vælgere virkeligt nærede en demokratisk overbevisning. Desuden havde vælgerne især i landkredsen i perioden 1919–1932 efterhånden afprøvet næsten samtlige politiske tilbud. Nu var kun det meste radikale tilbage.

Heinachers undersøgelse er grundig og hans argumentation for det meste overbevisende. Kildegrundlaget er massivt. Der er derfor ingen grund til at gå ind på en kritik af detaljer. En indvending skal dog anføres: Svagest forekommer fremstilling og argumentation i forbindelse med grænsespørgsmålets rolle i den nazistiske agitation. Heinacher synes heller ikke at være bekendt med, at der ved folkeafstemningen i 1920 afgaves 25% danske stemmer i Flensborg by, hvilket forklarer hans vanskeligheder med at forstå det gode danske valgresultat ved rigsdagsvalget i maj 1924 (jvf. s. 166, note 91 og 92).

Carsten Mogensen

KURT JACOBSEN: Moskva som medspiller. DKPs gennembrud og Aksel Larsens vej til Folketinget. Kbh., Forlaget Tiden, 1987. 224 s. 198 kr.

Emnet er udviklingen i Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) i årene 1929–32, dvs. de begivenheder, som gik forud for DKPs parlamentariske gennembrud i 1932, hvor partiet fik 2 mandater i Folketinget. Bogen redegør først for DKPs tilknytning til Kommunistisk Internationale (Komintern), og hvad denne betød for partiet. Dernæst behandles udførligt fraktionskampene og krisen i partiet omkring 1929 samt udviklingen i perioden frem til 1932.

Om indholdet i fraktionskampene skriver Jacobsen, at det især var i forbindelse med vigtige udadvendte aktiviteter, at uenighederne kom til udtryk. I første omgang stod kampen mellem på den ene side Thøgersens fløj og på den anden side Kai Moltkes og Wiennesches, med Aksel Larsen i en birolle. Herefter blev tyngdepunktet forskubbet til i højere grad at være en strid mellem Thøgersen og Aksel Larsen med Kai Moltke i en aktiv mellemposition primært rettet mod Larsen. Forfatteren mener, at konflikten skyldtes politisk-ideologiske modsætning-